

Osamljeni grob Janezovih na Suhorju

Če ni besede, tudi zločina ni

Ivo Žajdela

Ko sem septembra 2013 objavil »zgodbo« o zločinih »narodnega heroja« Alberta Grudna - Bliska v Brkinih in na Krasu, se je najprej odzvala njegova hčerka, nato še sin, nazadnje pa z dolgim blatenjem v Primorskih novicah še Dušan Puh.

V Sloveniji sta dve vasi s podobnim imenom. Prva, Suhor nad Metliko, je povezana z velikim partizanskim zločinom 29. novembra 1942, ko so partizani uničili postojanko protirevolucionarne Legije smrti. V boju je bilo ubitih 23 protirevolucionarjev,

partizani pa so po napadu umorili še osem ujetnikov.

V Brkinih, nad reko Reko in blizu Škocjanskih jam pa je vas Suhorje. Tam so partizani 13. marca 1945 umoril družino Gustinčič.

Sovražijo resnico Več let so me

prosili, da raziščem in objavim umor družine Gustinčič. Zaradi obilice dela sem s tem odlašal. Potem pa sem se julija 2013 le zapeljal na Suhorje. Na pokopališču sem iskal grob Gustinčičevih in najprej slikal napačnega. Šele ko so mi v vasi povedali, da na njihovem grobu ni napis

Gustinčič, ampak domače ime Janezovi, sem ga našel. Grob je za cerkvijo, osamljen in le s skromnim napisom Janezovi. Samo to in še nekaj plastičnih rož.

Tisti dan sem govoril z domačini, ki sem jih naključno srečal v vasi. Povedali so mi grozljivo zgodbo o umoru družine

Gustinčič. 68 let je ostala neraziskana. Noben primorski zgodovinar ali novinar se je ni lotil. Tovrstne zgodbe – mnogo jih je na Primorskem – zanje ne obstajajo. Zanje obstajajo le partizani, fašizem in Vstala Primorska. Kot bomo videli v nadaljevanju, zanje zločini partizanskega »protifašizma« ne obstajajo. Če pa kdo v zadnjih letih na kakšnega opozori, je vreden popolnega molka in verjetno tudi prezira. Takšni s(m)o!

Sovražijo resnico, malikujejo pa mitologijo protifašizma.

Zločin na Suhorju Družina Gustinčič, po domače Janezovi, je živela v vasi Suhorje v

severozahodnem delu Brkinov. Njihova hiša je stala sredi vasi, Gustinčičevi pa so pred drugo svetovno vojno in v času fašizma imeli v njej manjšo trgovinico. Sina Karla so Italijani mobilizirali v svojo vojsko in delil je usodo mnogih primorskih moških, ki so se ob koncu vojne vrnili v Slovenijo v okviru t. i. prekomorskih partizanskih brigad. Drugega sina Poldija so od doma odvedli (»mobilizirali«) partizani. Ker se pri njih verjetno ni počutil dobro, jih je zapustil in se vrnil domov. Poslej je partizane kritiziral. Janezovi, kot so rekli po domače Gustinčičevim, so dajali partizanom celo hrano. Oče Polde je v Žlebu, kot so rekli območju v smeri proti Ostrožnemu Brdu, kjer so pasli krave, dajal hrano lačnim partizanom, ki jih je vodil Maslo.

Partizanjenje Alberta Grudna

V vasi, približno trideset metrov od Gustinčičeve hiše, so imeli trije komunisti, člani Knoja, v gospodarskem posloplju Marije Prelec v kleti bunker. Vodil jih je bil Albert Gruden - Blisk, druga dva pa sta bila Tajnikar in Kocijančič. Gruden je vodil peti bataljon (1. brigade 2. divizije) VDV, ki se je spomladi 1945 že preimenoval v Knoj.

13. marca 1945 ponoči je Albert Gruden - Blisk s svojo skupino partizanskih morilcev prišel h Gustinčičevim in jih prisilil, da je družina šla z njim od doma. Nedaleč od vasi, morda dobrih sto metrov od domače hiše proti vzhodu, so jih na nekem vrtu umorili: očeta Poldeta, mater Marjano in sina Poldija. Hči Antonija mu je uspela uiti (kasneje je živela v Trstu, kjer je umrla in je tam tudi pokopana). Zakopali so jih na kraju zločina, na njivi. Bili so le slabo zagrebeni, tako da je obleka gledala ven. Čez nekaj dni, 17. marca, so jih domačini prekopalni na pokopališče. Kasneje je Gruden »komentiral«, da so dobili svoje. Bili so kritični do partizanov. Gustinčičeva je hodila v Trst po blago, ki so ga nato prodajali v trgovini. Po umoru so trgovino in hišo izropali.

Po 68 letih molka 12. in 19. septembra 2013 sem v Demokraciji v

dveh nadaljevanjih (končno) objavil »zgodbo« o umoru družine Gustinčič v Suhorju. Ob raziskavi te zgodbe pa sem odkril, da je morilec Gustinčičevih »narodni heroj« Albert Gruden - Blisk storil še več hudih zločinov. Med drugim je s partizanskim pajdašem v Slivnem pri Nabrežini nekaj dni po končani vojni maja 1945 ugrabil dve lepi dekleti, Rosando Kralj (20 let) in Vido Kralj (23 let). Za njima je izginila vsakršna sled. Kasneje so njuni razmrčvarjeni trupli našli pri Komnu.

Tonin Milene Gruden 14. novembra 2013 se je Milena Gruden, hči »narodnega heroja« Alberta Grudna - Bliska, v Demokraciji odzvala na moje pisanje o Grudnovih zločinih v Brkinih med drugo svetovno vojno in že po vojni na Tržaškem. Prav nič je niso zanimali zločini, ki sem jih pripisal njenemu očetu. Namesto tega mi je pripisala »nestrokovnost«, »tendencioznost«, »strup«, »gnev« in »sovražstvo«, zraven pa še natrosila vrsto floskul o spravi. Celo poslanec NSi Matej Tonin ji je

prišel prav glede »spravljivosti« in »gledanja v prihodnost«. Bilo bi smešno, če ne bi bilo žalostno. Kaj žalostno, to je tako značilno za veliko Slovencev, ki so žrtve ideoloških indoktrinacij in živijo v ponarejenih svetovih ter z izkrivljenim pogledom na resnico in pravico.

Milena Gruden živi v takšnem svetu vrednot, da je svoje pisanje proti meni objavila celo v Primorskih novicah in tržaškem Primorskem dnevniku, čeprav bralci teh dveh časopisov mojih člankov niso poznali in zato niso mogli vedeti, o čem teče beseda. Primorskim novicam sem poslal kratek odgovor in objavile so ga 28. novembra 2013, Primorskemu dnevniku pa nisem nič pošiljal. Mislim sem si svoje, čeprav pri tem ne bi smel ostati.

Heroji Milana Grudna 7. januarja 2014 se je v Primorskih novicah oglašil še njen brat Milan Gruden. Tudi njega ni resnica o zločinih njegovega očeta prav nič zanimala. Namesto tega se je spraševal, »koga motijo heroji«, zapisal, da je bil njegov oče

Albert Gruden - Blisk (vir: Arhiv Slovenije)

Albert Gruden - Blisk je takoj po koncu vojne, maja 1945, v vasi Slivno pri Nabrežini ugrabil dekleti Rosando Kralj in Vido Kralj. Za njima je izginila vsaka sled.

► upornik in heroj ter da je »lahko vzor obnašanja današnjih in prihodnjih generacij«. Jaz pa sem zanj le »kolešček« nekakšnega »stroja«. Na koncu je pribil: »Narod brez herojev je narod hlapcev«.

Tudi njemu nisem odgovoril, čeprav bi zaradi bralcev moral.

Izdajalci Dušana Puha Potem pa je uredništvo Primorskih novic 31. januarja 2014 v posebni petkovi prilogi časopisa 7. val objavilo eno stran in pol dolg napad name, ki ga je napisal Dušan Puh. Tudi Puha ni nič zanimalo moje navajanje zločinov »narodnega heroja« Grudna. Pod naslovom Izdajalec je hujši od sto sovražnikovih elitnih vojakov je pisaril vse mogoče, predvsem pa me je ves čas poniževal.

Pravica do odgovora 6. februarja sem odgovorni urednici Primorskih novic Vesni Humar poslal odgovor na Puhovo pisarijo z naslednjim spremnim dopisom:

»Pošiljam vam članek, ki je tudi odgovor na članek Dušana Puha v petkovi prilogi Primorskih novic 7. val (31. januar, str. 20–21). Zelo bi vam bil hvaležen (in verjamem da tudi marsikdo od bralcev Primorskih novic), če bi lahko v isti prilogi na enak način objavili tudi moj članek.

Opremili bi ga lahko s fotografijami, kot jih predlagam, s podpisami na koncu članka. Dve vam že zdaj dodajam, ostale pa vam bom

poslal takoj, ko mi boste sporočili, da se strinjate s takšno objavo (objave članka mi seveda ni treba honorirati).«

Nihče za urednico Potem sem čakal. Ponavadi se na elektronsko pošto odgovori takoj. Karkoli.

Toda odgovora odgovorne urednice Primorskih novic Vesne Humar nisem pričakal. Prav tako ni objavila mojega članka, v katerem sem odgovarjal stran in pol dolgi Puhovi diskreditaciji mojega pisanja.

Urednica mi je verjetno s to popolno ignoranco hotela sporočiti, da sem zanj NIČ. Objavila je stran in pol dolgo pisarijo proti meni, jaz pa nisem vreden niti odgovora, da je moja pošta prešla.

Zgovorni molk Vprašati se moramo, čemu tak odnos in ignoranca. V času socializma, pred 24 in več leti, bi lahko rekli, da sem dregnil v »sveto kravo«, kar ni dovoljeno početi. Po demokratizaciji Slovenije leta 1990 – polnih 24 let že živimo v demokraciji – pa »svetih krav« več ni. Končno, po dolgem in nasilnem molku, se lahko govori in piše tudi o zločinih »druge strani«, torej komunistov, partizanov, »narodnih herojev«, »protifašistov« ...

Odgovorna urednica Primorskih novic pa – 24 let po demokratizaciji Slovenije – s svojim zgovornim molkom pritrjuje Dušanu Puhu, ki je gluha za zločine

(kogar koli), mene, ki sem najprej o nekkih zločinih pisal, potem pa se branil pred očitki ignorantov resnice o zločinih, pa ima za nevrednega kakršne koli obravnave. Hvala lepa, gospa urednica. Ali mar verjamete, da vam bodo Primorci za to vašo svojevrstno cenzorsko držo ploskali? Verjetno vam bo marsikdo. Vendar, kako vam ni jasno, da nismo več v socializmu? In da je danes zavrženo dejanje pač to in nič drugega. Branjenje zločincev in blatilcev pa je res svojevrsten ponos. Prav zanimivo bo gledati, kako bodo ti ljudje živeli v tej toliko opevani »prihodnosti«.

»Nam« je vse dovoljeno Naslov članka Dušana Puha Izdajalec je hujši od sto sovražnikovih elitnih vojakov lepo prikazuje mentaliteto nekdanjih komunistov, ki so pod oznako »izdajalca« množično ubijali ljudi. Svoje politične nasprotnike so enostavno označili s terminom »izdajalec« in že je bil umor upravičen.

Dušan Puh se je na moje pisanje o zločinih »narodnega heroja« Alberta Grudna - Bliska odzval z dolgim odmevom. Toda v njem je uporabljal le prej omenjeno »logiko«. Ta je bila, da »smo mi«, to je partizani, lahko počeli vse, kar »nam« je bilo prav. Če pa zdaj nekdo kaj od tega problematizira, je podoben tistim »izdajalcem«, ki smo jih nekoč uničevali. Ne vem, ali se Dušan Puh vidi tako, kot sem ga zdaj tu okarakteriziral,

toda tako je. Ker vem, da gre za starejšega človeka, za katerega bi pričakoval, da je že zdavnaj vzel lekcijo iz osnov človeškega življenja, iz njegovega pisanja izhaja, da ni tako. Zato naj mu vsaj pri teh letih povem, da v Sloveniji živijo tudi drugi ljudje, ne le Dušan Puh in tisti krog, za katerega meni, da je lahko počel vse in da tega ne sme nihče problematizirati.

Nasilje in protinasilje V pisanju o »narodnem heroju« Albertu Grudnu - Blisku sem konkretno pisal o njegovih zločinih. Dušana Puha te konkretnosti oziroma ti zločini sploh ne zanimajo. Ponavlja mantra, da je bil Gruden partizan, zaradi česar mu je bilo torej dovoljeno vse, tudi najbolj kruti umori, in da so bili okoli njih »izdajalci«, fašisti, Nemci, nedičevci in še kdo, ki niso bili nič vredni. Nasprotno, treba jih je bilo uničevati. Kot rečeno, lekcije, da ta človeški svet ni črno-bel, ampak je »pisan« in zapleten, Dušan Puh ni usvojil.

Gotovo so bili okupatorji vredni vsega zaničevanja in upora. Toda to še ne pomeni, da pod krinko upora lahko neka ideološka klika počne prav vse in da potem tega ne sme nihče problematizirati, če je to potrebno. Po Evropi je bilo med drugo svetovno vojno veliko uporniških oblik, toda nikjer drugje, razen v Sloveniji in Jugoslaviji, ni bilo takšne, kot so to bili Brozovi in Kardeljevi komunisti s svojimi

milicami. Povsod drugod so skrbno pazili, da bi bilo žrtev povračilnih ukrepov okupatorja čim manj, pri nas pa te žrtve nikoli niso bile problem. Nasprotno, čim več je bilo partizanskega nasilja in okupatorjevega protinasilja, večjo legitimnost so si pripisovali komunisti s svojimi vojskami.

Prodajalec puhlic o »izdajalcih«

Uvodoma sem povzel »zgodbo« o partizanskem umoru družine Gustinčič v Suhorju v Brkinih. Dušan Puh bi s svojo »logiko« upravičevanja partizanskih zločinov morda ob tem rekel, da so že morali biti nečesa krivi, da jih je Gruden dal ubiti. Ne, ničesar niso bili krivi. Takšnih partizanskih umorov je bilo med vojno na Slovenskem nešteto. Tu jih ne morem naštevati. Saj Dušan Puh dobro ve, za kaj je šlo med vojno, zato je njegovo sprenevedanje v članku toliko hujše. O tem dogajanju se je v zadnjih 25 letih v Sloveniji že zelo veliko pisalo. Vse je jasno, vse je znano. Le Dušan Puh in nekateri njegovi somišljeniki bi radi še naprej prodajali puhlice o »izdajalcih«.

Koprski Maslo Naj Puha potolažim z naslednjim. Lani sem nameraval pisati o dveh »narodnih herojih«, ki sta delovala na Primorskem, oba v Brkinih. Eden je bil Albert Gruden - Blisk, eden pa Karlo Maslo. Članek o Grudnu sem objavil, o Maslu pa še ne, saj je vmes prišla dolga nadaljevanka o Pohorskem bataljonu. No, Maslova zgodba pride na vrsto v kratkem. Ta bo še hujša od Grudnove, čeprav je pri zločinih, ki sta jih počela, težko primerjati, kateri je večji. Vsak zločin je velik. Na zgodbo o Maslovm zločinstvu torej malo še počakajmo. Naj Koprčani še malo živijo v samoprevari, da jih ni treba biti sram.

Pripoved Iva Kralja Nekateri ljudje so takšni, da večji kot je zločin, bolj se glede njega sprenevedajo. Ob hujšem zločinu si nadenejo debelejši oklep in zdi se jim, da so pod njim varnejši pred resnico in pravico, ki jih zasleduje. Albert Gruden - Blisk je takoj po koncu vojne, maja 1945, v vasi Slivno pri Nabrežini ugrabil dekleti Rosando Kralj in Vido

Ker se ne ve, kje so morilci zakopali Marto Terčon, so jo sorodniki napisali na svoj nagrobnik v Slivnem.

Kralj. Za njima je izginila vsaka sled. Ni ju bilo nazaj. Slivenci so vedeli, kdo jo ju je ugrabil. Ko je Rosandin brat Ivo Kralj, ki je bil takrat mlad partizan, za nekaj dni prišel na obisk domov in je slišal, kaj se je zgodilo ter kdo sta bila nepridiprava, ugrabitelja mladih, lepih in priljubljenih deklet, je pounorel. Naj se še enkrat srečamo z njegovo pripovedjo.

Umor Marte Terčon V Slivnem pri Nabrežini so živela tri lepa dekleta: Marta Terčon (19 let), Rosanda Kralj (20 let) in Vida Kralj (23 let).

»Kot 16-letni fant sem bil mobiliziran v partizane in sem bil dodeljen komandi mesta Sežana. Bil je 8. maj 1945, ko sem v Sežani srečal sovaščana Stanka Miliča, ki mi je povedal, da sta dan prej prišla v vas oznovca Albert Gruden (Blisk) iz Šempolaja in moj sovaščan Oskar Petelin ter odpeljala neznanu kam mojo 20-letno sestro Rosando in 23-letno sosedo Vido Kralj. Slednja je bila takrat že drugič odpeljana. Že leta 1943 so jo partizani odpeljali skupaj z 19-letno Marto Terčon. Vida je morala partizaniti skoraj leto dni. Marto pa so ustrelili in se še danes ne ve, kje je pokopana. Vse to zaradi nekega izmišljenega izdajstva, ki ga v resnici nikoli ni bilo.

Za tri dni na kraj zločina Vendar naj se vrnem k srečanju s Stankom Miličem. Vprašal sem ga, če se je moj oče vrnil iz Nemčije, kamor so ga nacisti odpeljali kot predsednika krajevne OF. Še danes slišim, kako mi je odgovoril: 'Še nihče se ni vrnil!' Pomislil sem na dom, na mamo in 18-letno sestro Ireno, ki prav gotovo ob tolikem hudem in tolikšni žalosti nista zmogli opravljati vsega potrebnega dela, saj smo imeli v hlevu šest glav živine pa trte in še ostalo nujno delo na kmetiji. Sklenil sem, da prosim komandanta, če me pusti domov vsaj za dva dni. Razumel je moje stisko in mi podpisal tridnevni dopust ter mi dal prepustnico, ki jo še danes hranim. Na njej je bilo napisano: 'Se dovoli tovarišu Ivotu Kralju bivanje v Slivnem za 3 dni zaradi osebne snage. Nosi orožje št. 9019.'

Nemudoma sem se odpravil domov. Komaj sem prišel, sem res najprej poskrbel, da sem se okopal, slekel sem se na štali, saj sem bil ves ušiv, kot je bilo v tistih

razmerah za vojake normalno.

Ure žalosti in jeze Kakor so se me doma razveselili, tako je bilo tudi strašno. Mama je obupano jokala in prosila, naj ji vrnejo ljubljeno hčerko. Zame so bile to nepozabne ure žalosti in jeze. Vsa obupana mi je mama hitela praviti, kako so prišli po Rosando in kaj je rekla Petelinu. Kako ga je spomnila, da je bil oče v vojski generala Maistra, da so mu fašisti v Mavhinjah dali piti pol litra olja, ker ni hotel s svojimi godbeniki sodelovati na proslavi pohoda na Rim (Marcia su Roma). Povedala mu je, da so očeta leta 1938 zaprli, da je bila Rosanda partizanska kurirka, da je skupaj z Desanko Fabjan nosila pakete internirancem v Gonars, in naštel mu je še veliko primerov preganjanja naše družine. Petelin pa ji je odgovoril: 'Danes ne pomaga biti Slovenec. Danes moraš biti komunist!', in odpeljal sestro.« **D**

Nadaljevanje prihodnjič

Radio Krka
106.6 MHz